

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КАФЕДРА СТАТИСТИКИ

**«СТАТИСТИКА – ІНСТРУМЕНТ СОЦІАЛЬНО-
ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТУДЕНТСЬКИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 3

Частина II

**Одеса
2017**

СВІТОВІ СПІВСТАВЛЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ

Чумаченко Н. В.¹, Ольвінська Ю. О.²

¹ – студент, кафедра статистики,

² – канд. екон. наук, доцент, кафедра статистики
Одеський національний економічний університет, м. Одеса

АНОТАЦІЇ

Чумаченко Н. В., Ольвінська Ю. О. Світові співставлення якості життя. Обґрунтовано необхідність співставлення якості життя у всьому світі. Розглянуто існуючі системи співставлення якості життя та фактори, за допомогою яких вони розраховуються. Проаналізовано відомі соціально-економічні індекси, які характеризують суспільні статки. Виявлено недоліки існуючих систем.

Ключові слова: якість життя, соціально-економічний індекс, добробут.

Чумаченко Н. В., Ольвинская Ю. О. Мировые сопоставления качества жизни. Обоснована необходимость сопоставления качества жизни во всем мире. Рассмотрены существующие системы сопоставления качества жизни и факторы, с помощью которых они рассчитываются. Проанализированы известные социально-экономические индексы, характеризующие общественные состояния. Выявлены недостатки существующих систем.

Ключевые слова: качество жизни, социально-экономический индекс, благополучие.

Chumachenko N. V., Olvinskaya J. O. World comparisons of the quality of life. The necessity of comparing the quality of life throughout the world is grounded. Existing systems for comparing the quality of life and the factors by which they are calculated are considered. The known socio-economic indices describing social conditions are analyzed. The shortcomings of existing systems are revealed.

Keywords: quality of life, social and economic index, well-being.

ПОСИЛАННЯ НА РЕСУРС

Чумаченко, Н. В. Світові співставлення якості життя [Текст] / Н. В. Чумаченко, Ю. О. Ольвінська // Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень : збірник наукових студентських праць. Випуск 3. Частина II – Одеса, ОНЕУ. – 2017. – С. 107 – 113.

У сучасному світі, в умовах постійно мінливої кон'юнктури, дати оцінку ефективності діяльності держави досить складно. Основна проблема полягає в підборі універсальної методології оцінки ефективності державного управління, а саме у пошуку такої моделі, яка змогла б враховувати максимально можливу кількість факторів. Однією з таких категорій, яка

максимально охоплює задоволеність людей життям, соціальними відносинами, навколишнім середовищем, а також характеризує структуру потреб і що важливо, має сильну залежність від діяльності органів державної влади, є категорія якості життя.

Актуальність проблем оцінки якості життя підтверджується ініціативами міжнародних організацій, насамперед ООН, урядами країн та експертною спільнотою. Так, за ініціативою Президента Франції було створено Комісію з вимірювання економічних досягнень і соціального прогресу, рекомендації якої беруться до уваги у процесі планування та моніторингу.

Істотний внесок до формування й розвитку наукових основ якості життя зробили: С. А. Айвазян, С. А. Баженов, Н. С. Маликов, J. Bond, L. Corner, A. Bowling, J. Czapiński, T. Panek, C. Hennessy, W. R. Lassey, M. L. Lassey, H. Mollenkopf, A. Walker, B. Rysz-Kowalczyk T. Tomaszewski, та ін.

Інтерес до проблеми якості життя зростає, проте в науковому середовищі ще не сформувався єдиний підхід до змісту самого поняття „якість життя”, немає загально визнаної методології і методики його вимірювання. Окрім того, проблема дедалі більше стає соціальною, міждисциплінарною і на сьогодні потребує додаткового вивчення.

Під терміном «якість життя» у його широкому тлумаченні розуміється, як вже говорилося вище, задоволеність населення своїм життям з точки зору різних потреб та інтересів. Це поняття охоплює: характеристики та індикатори рівня життя як економічної категорії, умови праці та відпочинку, житлові умови, соціальну забезпеченість та гарантію, охорона прав на громадський порядок і дотримання прав особистості, природно-кліматичні умови, показники збереження навколишнього середовища, наявність вільного часу й можливості добре його використовувати, нарешті, суб'єктивні відчуття спокою, комфортності та стабільності.

Друге розуміння терміна «якість життя» – більш вузьке (наприклад, словосполучення «рівень і якість життя населення»): воно охоплює перераховані чинники без власне рівня життя в його економічному розумінні (доходи, вартість життя, споживання) .

При оцінці якості життя населення, як правило, використовують два підходи, мета і призначення яких різні. При першому підході оцінка якості життя проводиться для міжнародних порівнянь з різними країнами світу. При другому – оцінюється якість життя населення на рівні країни для прийняття урядом рішень щодо планування її соціально-економічного розвитку [6]. На поточний момент не існує єдиного підходу до оцінки якості життя населення. Різноманіття підходів до вимірювання якості життя узагальнено в таблиці 1.

Загальна характеристика міжнародних систем оцінювання якості життя

Назва	Суб'єкт, який здійснює розрахунок	Принцип розрахунку	Індикатори	Кількість охоплених країн
1	2	3	4	5
Загально-методологічна концепція стандартів і якості життя	Науково-академічне співтовариство в цілому	Розмежування макроекономічних показників та соціологічних індикаторів	ВВП на душу населення, індекс споживчих цін, споживчий кошик, видатки домогосподарств, GFK кошик, рівень бідності, нерівність у доходах, задоволеність життям і щастя, депривація, оптимізм щодо майбутнього тощо	Залежно від академічних завдань
Індекс якості життя EIU	Дослідницька організація Economic Intelligence Unit	Рівнозначне врахування кількісних і суб'єктивних показників	Здоров'я, сім'я, громадське життя, матеріальне благополуччя, політична стабільність і безпека, клімат, гарантія зайнятості, політична свобода, гендерна рівність	111
Методологія ЄС European Statistical System Committee	Європейський комітет статистичних систем	Рівнозначне врахування кількісних і суб'єктивних показників	Матеріально-побутові умови, продуктивна чи основна активність, здоров'я, освіта, дозвілля (відпочинок) та соціальні комунікації (взаємодія), економічна та фізична безпека, державне управління (влада) та основні права, природа та навколишнє середовище, загальне сприйняття життя	Залежно від академічних завдань
Індекс якості життя International Living	Журнал International Living	Рівнозначне врахування кількісних і суб'єктивних показників	Вартість життя, культура, економіка, довкілля, свобода, здоров'я, інфраструктура, безпека та ризик, клімат	190
Європейський Моніторинг якості життя	Європейська фундація покращення життя та умов праці	Соціологічне обстеження якості життя	Здоров'я, зайнятість, депривації (позбавлення) за доходами, освіта, сім'я, соціальна участь, житло, навколишнє середовище, транспорт, безпека, відпочинок, задоволеність життям	34
Better Life Initiative	ОЕСР	Інтегральна оцінка параметрів	Житлові умови, доходи, зайнятість, освіта, екологія, здоров'я, ефективність управління, суспільне життя, безпека, задоволеність умовами життя, баланс між робочим часом і дозвіллям	34

Загальнометодологічна концепція стандартів і якості життя (Standard of Living and Quality of Life) використовується для оцінки суспільного прогресу у різних країнах. Концепція передбачає розмежування та оцінювання окремо двох елементів суспільного прогресу: рівня життя і якості життя. Згідно концепції стандартів і якості життя, складова стандартів життя відображає економічні (переважно макроекономічні) та інші об'єктивні показники [3], тоді як складова якості життя переважно – соціологічні або показники суто соціального змісту (здебільшого, суб'єктивні). Вказана методологія не має чіткого переліку показників для оцінювання і застосовується довільно, тоді як для міжнародних порівнянь вона може використовуватися точково і частково [1, стр.56].

Сегмент економічних індикаторів включає показник ВВП на душу населення, індекс споживчих цін, споживчий кошик, видатки домогосподарств, GFK кошик, рівень бідності, нерівність у доходах тощо. Суб'єктивні показники – це ступінь задоволеності життями, відчуття щастя, суб'єктивна оцінка ступеня власної депривації, оптимізм щодо майбутнього тощо [3].

Методологія Economist Intelligence Unit (під-розділу The Economist Group) передбачає розрахунок відповідного Індексу якості життя для 111 країн світу за регресійною моделлю, котра переважно (на 80%) заснована на результатах соціологічних опитувань. Поряд із суб'єктивними оцінками якості життя, одержаними за результатами опитувань респондентів різного віку, що ранжували ступінь задоволеності різноманітними сферами якості життя за 5-бальною шкалою, у цій методології враховано окремі об'єктивні детермінанти. Найбільшу увагу було приділено розрахункам ВВП на душу населення за паритетами купівельної спроможності.[5, стр.17]

Для визначення рейтингу країни дослідження оцінює якість життя за дев'ятьма напрямками (Здоров'я, Сім'я, Громадське життя, Добробут за матеріальною ознакою, Політична стабільність і безпека, Клімат, Гарантії зайнятості, Політична свобода, Гендерна рівність), вимірювання яких опосередковане відповідними індикаторами. Ці індикатори входять до Індексу, і їх значимість враховується відповідно до ваг, котрі визначаються на основі застосування коефіцієнтів багатofакторної регресії.

Нова європейська стратегія розвитку на наступні 10 років – „Європа 2020: Стратегія розумного, сталого і інклюзивного зростання”, прийнята Радою ЄС у 2010 році, базується на здійсненні аналізу моніторингу якості життя населення країн ЄС. Згідно Стратегії 2020, визначається три найважливіших напрями зростання: Розумне зростання (розвиток економіки, що базується на знаннях та інноваціях), Стійке зростання (створення економіки, що передбачає раціональне використання ресурсів, зеленої економіки); Інклюзивне зростання (соціальна інклюзія, підвищення рівня зайнятості населення, досягнення соціального та територіального узгодження).

Після проведення конференції „За межами ВВП” поступово актуалізувалося питання розробки набору індикаторів для аналізу якості життя у країнах-членах ЄС. У 2011 році Європейський комітет статистичних систем (European Statistical System Committee - ESSC) прийняв рішення щодо розробки відповідного набору показників для країн-членів ЄС. Наразі зроблена лише перша спроба щодо об'єднання даних з декількох джерел для виміру якості життя в ЄС за наступними напрямками:

1) Матеріально-побутові умови; 2) Продуктивна чи основна активність; 3) Здоров'я; 4) Освіта; 5) Дозвілля (відпочинок) та соціальні комунікації (взаємодія); 6) Економічна та фізична безпека; 7) Державне управління (влада) та основні права; 8) Природа та навколишнє середовище; 9) Загальне сприйняття життя .

Методологія International Living (Ірландія) оцінювання якості життя населення використовується для дослідження прогресу у 190 країнах світу. Відповідно до цієї методики розраховуються індекси за дев'ятьма основними напрямками: 1) Прожитковий мінімум (вартість життя); 2) Культура; 3) Економіка; 4) Навколишнє середовище; 5) Свобода; 6) Здоров'я; 7) Інфраструктура; 8) Безпека і ризик; 9) Клімат. Можливий максимальний бал за кожним критерієм становить 100. Щорічно публікується світовий рейтинг.

Методологія ЄС передбачає здійснення моніторингу якості життя населення у країнах ЄС Європейським фондом з питань покращення життя та умов праці (European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions), який заснований у 2000 році (Дублін, Ірландія). Ця організація із чотирирічним інтервалом збирає, аналізує, публікує і поширює дані стосовно 27 країн-членів ЄС і 2 країн-кандидатів (Хорватія, Туреччина) за 160 показниками, які диференційовано на 12 груп за напрямками: 1) Здоров'я, 2) Зайнятість, 3) Доходи, 4) Освіта, 5) Сім'я, 6) Громадське життя, 7) Житлові умови, 8) Навколишнє середовище, 9) Транспорт, 10) Безпека, 11) Відпочинок, 12) Задоволеність життям .

Моніторинг якості життя населення ЄС базується на суб'єктивних оцінках і є альтернативним джерелом даних, оскільки доповнює об'єктивну оцінку, що базується на даних Євростату.

Статистика ЄС стосовно питань доходів та умов життя (European Union Statistics on Income and Living Conditions, EU-SILC) застосовується для оцінки якості та рівня життя, для здійснення міжкраїнових співставлень, порівняння кращих практик та вимірювання суспільного прогресу. [7] При цьому соціальне залучення виступає одним з пріоритетних напрямів політики ЄС, оскільки на якість життя населення впливає незадоволеність життям соціально відторгнених груп населення.

Методологія ОЕСР (Організації економічного співробітництва і розвитку) базується на інноваційній платформі Better Life Initiative, що презентує результати оцінки якості життя безпосередньо громадянами 34 країн в інтерактивному режимі за 11 основними напрямками: 1) доходи, 2) пра-

ця, 3) баланс праці та відпочинку, 4) здоров'я, 5) освіта, 6) житлові умови, 7) громада, 8) участь у суспільному житті, 9) навколишнє середовище, 10) безпека, 11) задоволеність життям.

Вказана методологія передбачає конструювання індивідуальних індексів якості життя кожним респондентом, який згодився взяти участь в інтерактивному опитуванні.

Показники для методології відібрано з урахуванням низки статистичних критеріїв, таких як актуальність і якість даних (достовірність прогнозу, охоплення, своєчасність, порівнянність між країнами), та в ході проведення консультацій з країнами – членами ОЕСР.

Найважливішим досягненням розробників інтерактивного обстеження Better Life Initiative можна вважати створення адекватної, доступної та порівнюваної бази даних для користувачів, що дає можливість кращого розуміння чинників впливу на якість життя населення. Аналіз відповідей респондентів дозволяє фахівцям ОЕСР формулювати обґрунтовані та доцільні рекомендації стосовно напрямів покращення якості життя політикам і державним менеджерам.

Крім методик, які оцінюють якість життя безпосередньо через систему розроблених індикаторів, слід відзначити ще кілька індексів, що спрямовані на вивчення окремих сторін життя людини і суспільства.

Індекс людського розвитку ПРООН (ІЛР) розраховується щорічно для 187 країн світу. Індекс розраховується експертами ООН спільно з групою незалежних міжнародних дослідників, що використовують, поряд з аналітичними розробками, статистичні дані різних міжнародних організацій. Індекс публікується у спеціальній серії доповідей ООН про людський розвиток.

Згідно з методологією Legatum Institute, що входить у міжнародну інвестиційну групу Legatum (відома британська дослідницька організація), розраховується Індекс добробуту (Prosperity Index) для 110 країн світу. Базою Індексу є економетричний аналіз 89 показників, що відображають вплив різних чинників на добробут та дохід. Значимість впливу кожного показника визначається через регресійний аналіз або експертні оцінки, що дозволяє побудувати індекси нижнього порядку за такими 8 основними напрямками: економіка, рівень розвитку підприємництва і ведення бізнесу, державне управління, освіта, охорона здоров'я, рівень безпеки, особиста свобода і соціальний капітал [2 стр.88].

Поняття „якість життя” використовується дуже широко, але воно не має загально визнаної формалізованої структури і стандартного набору індикаторів. Пріоритети залежать від потреб людей, тісно пов'язані з рівнем соціально-економічного розвитку країн і регіонів, а також від можливості і джерел отримання достовірної інформації. Тому в різних міжнародних індексах використовуються різні критерії і різні методика розрахунку.

Узагальнення досвіду свідчить про наявність трьох ключових проблем, які необхідно розв'язати для забезпечення моніторингу оцінки якос-

ті життя:

- 1) розроблення концептуальних підходів до вимірювання якості життя;
- 2) формування системи показників;
- 3) визначення порядку розрахунку узагальнюючих показників.

Та на жаль ці проблеми досі не вирішені тож розрахувати єдиний показник для всіх країн на сьогодні неможливо. Насамперед заважає відсутність єдиної системи розрахунку показників необхідних для визначення якості життя у всьому світі. Існуючі підходи до розрахунку якості життя охоплюють чимало показників деякі з яких розраховуються не у всіх країнах, це суттєво ускладнює розрахунок якості життя. Єдиним показником який є доволі легким у розрахунку та потребує небагато інформації є ІЛР, але він не охоплює всі сфери діяльності людей тож не може дати точну оцінку якості життя населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Айвазян С.А. Интегральные индикаторы качества жизни населения: их построение и использование в социально-экономическом управлении и межрегиональных сопоставлениях. – М.: ЦЭМИ РАН, 2000. – 118 с.
2. Жеребин В.М. Индикаторы качества жизни населения // Вопросы статистики. – 2012. – № 3. – 88 с.
3. Измерение прогресса в развитии обществ: Доклад Организации экономического сотрудничества и развития [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.unescap.org/stat/cst1/CST1-8R.pdf>
4. Ефимова М. Р. Социальная статистика / М. Р. Ефимова, С. Г. Бычкова. – М. : Финансы и статистика, 2003. – С. 462.
5. Вимірювання якості життя в Україні, Аналітична доповідь, Лібанова Е.М., Гладун О.М., Лісогор Л.С. та ін. – К.: 2013 – С.48
6. Istanbul OECD World Forum on Statistics, Knowledge and Policy / "Measuring and Fostering the Progress of Societies" [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.oecd.org/site/worldforum06/>
7. BERENGER V., VERDIER-CHOUCHANE A. Multidimensional Measures of Well-Being: Standard of Living and Quality of Life Across Countries // World Development. – 2007. – Vol. 35, No. 7. – pp.1276.
8. Підгорний А. З. Соціально-демографічна статистика: підручник / А. З. Підгорний, О. В. Самоєнкова, Ю. О. Ольвінська, К. В. Вітковська / за ред. А. З. Підгорного. – Одеса : ФОРМ-Гуляєва В.М., 2017. – 450 с.
9. Olvinskaya J. O. Dynamics of indicators of human development in Ukraine / J. O. Olvinskaya // Economics, management, law: realities and perspectives: Collection of scientific articles. - Les Editions L'Originale, Paris, France. 2016. - P. 265-269.